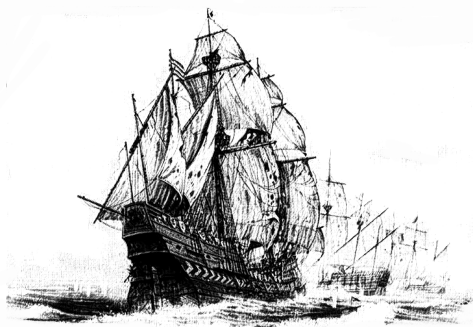

Г А Б Р І Е Л ь Г А Р С І Я

МАРКЕС

КОХАННЯ
ПІД ЧАС ХОЛЄРИ

ХАРКІВ
«ФОЛІО»
2021

I

Це було неминуче: запах гіркого мигдалю завжди нагадував йому про нещасливе кохання. А відчув він той запах, тільки-но увійшов у дім, ще огорнутий сутінню, куди його терміново викликали заради справи, однієї з тих, які для нього вже давно перестали бути терміновими. Політичний емігрант з Антильських островів Херемія де Сент-Амур, інвалід війни, дитячий фотограф і його вельми поблажливий суперник у шахах знайшов собі порятунок від мук пам'яті, надихавшись випарів ціаністого золота.

Свого вже мертвого приятеля доктор Хувенал Урбіно побачив на похідному розкладному ліжку, де той спав завжди; Херемія де Сент-Амур лежав прикритий плащем, а біля ліжка стояв табурет, і на ньому кювета, використана як посудина для випаровування отрути. На підлозі лежав розпластаний дог з білими грудьми, а поруч нього — милиці. В задушливій і неприбраній кімнаті, що правила водночас і за спальню, й за лабораторію, тільки-но почало сіріти, — крізь відчинене вікно соталися промені світанку, але й того тьмяного світла було досить, щоби зразу помітити грізну присутність смерті. Решта вікон — як і шпарини між дверима та одвірком — були

законопачені ганчір'ям або затулені чорним картоном, внаслідок чого задуха, що панувала в оселі, була ще гнітючіша. На заставленому пляшечками та флаконами без етикеток прилавку стояли дві облуплені цинкові кювети, а над ними висів ліхтар, обгорнутий червоним папером. Третя кювета, призначена для фіксажу, була та сама, що тепер стояла біля покійника. Повсюди виднілися розкидані газети й журнали, складені стосами фотопластинки з негативами, поламані меблі, але чиясь невтомна рука ретельно пообтирала все це від пороху. Хоча свіже повітря вже проникло сюди крізь відчинене вікно й атмосфера в кімнаті очистилась, фахівець ще міг відчувати слабке тління нещасливої любові, яка пахла гірким мигдалем. Раніше докторові Хувеналу Урбіно не раз спадало на думку, — без будь-якого передчуття, — що це місце не з тих, де людина може померти під знаком Божої благодаті. Але з плином часу він почав думати, що тутешній безлад, можливо, відповідав якимсь таємним намірам провидіння.

Першими сюди увійшли комісар поліції та зовсім юний студент, який проходив практику з судової медицини в муніципальному диспансері, і це вони провітрили помешкання та прикрили труп (а вже згодом з'явився і доктор Урбіно). Обидва привітали лікаря вельми шанобливо, але й співчутливо, бо всі знали про його дружні взаємини з Херемією де Сент-Амуром. Видатний фахівець потис обом руки, як тиснув щодня кожному студентові, перш ніж почати лекцію з загальної клінічної медицини, а тоді двома пальцями узявся за краєчок плаща так легенько, наче брав квітку, і зі святобливою обережністю, п'ядь за п'яддю, відкрив усе тіло. Задубілий і скоцюрблений, з розплющеними очима й синявою шкірою, покійник був зовсім голий і здавався на півсотні років старшим, аніж учора ввечері. Повіки в нього були

прозорі, борода й волосся жовтаві, а на животі проступав давній рубець із грубими швами. Торс і руки, через постійне налягання на милиці, були дужі, як у каторжника, зате ноги — слабкі й тоненькі, мов у недолугої дитини. Доктор Хувенал Урбіно якусь мить дивився на приятеля із сумним серцем, як дуже рідко дивився на покійників за довгі роки своєї стерильної боротьби зі смертю.

— Боягуз, — сказав він йому. — Адже найгірше ти вже пережив.

Доктор Урбіно знову накрив тіло плащем і прибрав властивого йому виразу академічної зверхності. Торік він відсвяткував своє вісімдесятиріччя, ювілейні торжества тривали три дні, і, виголошуючи подячну промову, він укотре вже втримався від спокуси сказати, що йде на пенсію. «Часу на відпочинок матиму вдосталь, коли помру, — натомість оголосив він, — але цей варіант поки що не входить у мої плани». Хоч він дедалі гірше чув на праве вухо й мусив спиратися на ціпок зі срібною голівкою, щоб приховати тремтіння в ногах, на ньому, як і в молоді роки, завжди був бездоганний лляний костюм, а з кишеньки жилета звисав золотий ланцюжок годинника. Перламутрова борода в стилі Пастера й таке саме волосся, ретельно пригладжене і з акуратним проділом, навдивовижу правдиво відбивали його вдачу. Дедалі дужче тривожили доктора Урбіно прикрі прогалини в пам'яті, що їх він намагався надолужувати, роблячи записи на окремих папірцях, які зрештою геть перемішалися в усіх його кишнях, — так само як інструменти, флакони з ліками та безліч усякого гамузу в туго набитій валізці. Найстарший і найушлавнений у місті лікар, він мав славу і найохайнішого чоловіка. Проте його аж надто показна вченість та не зовсім безневинна звичка здобувати вигоду зі своєї репутації були причиною того, що любили його менше, ніж він того заслуговував.

Доктор Урбіно дав комісарові та практикантові кілька розпоряджень — лаконічних і точних. Робити розтин не було потреби. Запах у домі достатньо свідчив про те, що смерть настала внаслідок випарів ціанистого золота, активованого в кюветі якоюсь застосовуваною в фотографії кислотою, а Херемія де Сент-Амур був надто обізнаний у цих справах, щоб припустити можливість нещасного випадку. На несхвальну мовчанку комісара доктор Урбіно відповів категорично, у звичній для себе манері: «Не забувайте, що свідоцтво про смерть підписую я». Юний лікар не приховував розчарування: ніколи ще не траплялося йому нагоди роздивитися на розітнутому трупі наслідки дії ціанистого золота. Доктор Хувенал Урбіно був здивований, що йому досі не доводилося стрічати цього юнака в Медичній школі, але з його андської вимови та з того, як часто він червонів, здогадався, що хлопець, мабуть, у місті зовсім недавно, і сказав йому:

— Тут не бракує схиблених від кохання; хтось із них дасть вам таку нагоду найближчими днями.

І тільки тоді збагнув, що серед безлічі відомих йому самогубств із використанням ціанистого золота це було перше, до якого призвело не кохання. Щось змінилось у тоні його голосу, коли він додав:

— Якщо вам трапиться такий випадок, придивіться добре. В них, буває, знаходять пісок у серці.

Потім заговорив до комісара так, ніби розмовляв з підлеглим. Велів йому звернутись у всі інстанції й домогтись, щоб похорон відбувся сьогодні ж увечері й без ніякого розголошу.

— Потім я сам переговорю з алькальдом¹, — сказав він. Доктор Урбіно знав, що Херемія де Сент-Амур жив

¹ *Алькальд* — мер, міський голова (тут і далі — примітки перекладача).

скромно й невибагливо і заробляв набагато більше, ніж йому треба було для прожитку, отож у якійсь шухляді мали знайтися гроші, що їх із лишком вистачить на похорон.

— А якщо й не знайдуться, байдуже, — сказав доктор Урбіно. — Я візьму витрати на себе.

Він наказав повідомити в газети, що фотограф помер природною смертю, хоча ця новина, мабуть, анітрохи не зацікавить їх. «В разі потреби я звернуся до самого губернатора», — сказав він. Комісар поліції, служака серйозний і скромний, знав, що доскіплива ретельність знаменитого лікаря у виконанні законних формальностей драгувала навіть його найближчих друзів, і його здивувало, що доктор Урбіно з такою легкістю перескакував через усі інстанції, аби тільки прискорити похорон. Проте поговорити з архієпископом, щоб той дав дозвіл поховати Херемію де Сент-Амура на християнському кладовищі, відмовився відразу. Розсердившись на себе за власну зухвалість, комісар спробував виправдатись:

— Я мав на увазі, — сказав він, — що цей чоловік жив, як святий.

— І навіть більше, — відповів доктор Урбіно. — Він жив, як святий безбожник. Але про це хай судить сам Господь Бог.

Далеко, на протилежному кінці колоніального міста, забамкали дзвони кафедрального собору, скликаючи парафіян на месу. Доктор Урбіно надів пенсне з напівопуклими скельцями в золотій оправі й подивився на свій вишуканий, квадратної форми кишеньковий годинник, кришка якого відкривалася за допомогою пружинки: сьогодні була Трійця, і він ризикував спізнитися на святкову відправу.

У залі ательє стояла величезна фотокамера на колесах, — такі можна побачити в громадських парках, —

і висіла ширма-тло з досить кустарним малюнком вечора над морем. Стіни були обвішані портретами дітей, знятих у пам'ятні для них дати: день народження, перше причастя, перший маскарад — у костюмі кроля. Рік за роком, під час довгих вечірніх роздумів над шаховою дошкою доктор Урбіно спостерігав, як поступово заповнювалися ці стіни, й не раз із сумним передчуттям думав, що ця галерея випадкових портретів була ніби передвістям майбутнього лиха, що неминуче спіткає це місто, кероване й розбещуване оцими невідомими дітлахами, місто, в якому не залишиться навіть попелу від його колишньої слави.

У кабінеті, біля банки, з якої стриміли кілька капітанських люльок, стояла шахівниця з недограною партією. Незважаючи на свій поспіх та похмурий настрій, доктор Урбіно не втримався від спокуси оцінити позицію. Він знав, що це партія вчорашнього вечора, бо Херемія де Сент-Амур грав щодня і принаймні з трьома різними суперниками, але мав звичай догравати партію до кінця і потім складав шахівницю та фігури в коробку, яку тримав у шухляді письмового столу. Доктор Урбіно знав, що Херемія де Сент-Амур грав тільки білими, а з позиції було очевидно: за чотири ходи білі неминуче мали дістати мат. «Якби тут стався злочин, то ось і слід, — сказав він собі. — Я знаю тільки одного шахіста, здатного налаштувати таку майстерну пастку». Він не зміг би жити, якби згодом не з'ясував, чому цей незламний солдат, звичний битись до останньої краплі крові, так і не довів до кінця битви, завершальної у його житті.

О шостій ранку, відбуваючи останній обхід, нічний сторож побачив на його дверях папірець із написом: «Заходьте без стуку й покличете поліцію». Незабаром по тому прибув комісар із студентом-практикантом, і обидва вчинили в домі обшук — чи не знайдуться,

бува, докази, що суперечили б очевидному запахіві гіркого мигдалю? Але тільки тоді, коли лікар уже заходився аналізувати недокінчену шахову партію, комісар виявив серед паперів у шухляді конверт, адресований докторові Хувеналу Урбіно й обліплений стількома сургучевими печатками, що довелося його порвати, аби витягти звідти листа. Лікар підтяг чорну штору, щоби впустити у кімнату більше світла, і спершу тільки пробіг поглядом по одинадцятьох аркушах, списаних по обидва боки каліграфічним почерком, а тоді прочитав перший абзац — і зрозумів: сьогодні він, мабуть, пропустить святкову відправу. Читаючи, він збуджено дихав, іноді ковзав очима назад, щоби підхопити загублену нитку, а коли дійшов до кінця, то спізнав відчуття, ніби оце повернувся з далеких мандрів і хтозна з яких давніх-давен. Його пригніченість була очевидною, попри всі зусилля опанувати себе: губи в нього посиніли, як у мерця, а пальці помітно тремтіли, коли він знову згортав аркуші й ховав їх до жилетної кишені. Тоді згадав про комісара та молодого лікаря й усміхнувся їм крізь туман кошмару.

— Нічого особливого, — сказав він. — Це його останні розпорядження.

То була напівправда, але вони повірили йому, а надто коли він наказав підняти одну плиту в підлозі й там знайшли потертий записник, а в ньому код, яким відмикався замок сейфа. Грошей там було менше, ніж вони сподівалися, але цілком достатньо для похоронних витрат та сплати деяких дрібних боргів небіжчика. В ту мить доктор Урбіно усвідомив, що встигне до церкви хіба аж на читання Євангелії.

— Це тільки втретє я не буду на недільній службі, відколи себе пам'ятаю, — сказав він. — Але Бог мене зрозуміє.